

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 15.

Torsdagen den 3 April

1841.

Nyare undersökningar om svenska språket.

Första artikeln.

Om svenska språkets rättskrifning.

(3 anledning af: H. K. Tullbergs Översigt av svenska rättsskrivningsläran. Lund 1841).

"Strif som du talar" är den hufvudgrundsats, på hvilken Hr Tullberg tror sig kunna bygga en **wetenskaplig** rättskrifningslära. Han nekaf väl icke, att äfwen några andra omständigheter må komma med i betraktande; men han gifwer dem så liten betydhet bredwid uttalet, att de gerna kunna sägas wara som grundsatser förkastade. Hwad särskilt bruket beträffar, så tillerkänner han det i intet annat fall någon wigt, än när det öfwerensstämmer med uttalet, och förklarar det i annat fall för misbruk. Hr Tullberg är icke den förste som bygger på denna grundsats, om han också är den förste, som med en för inga särskilda omständigheter eftergifsmande stränghet använder den. Den uppställades redan af en bland våra första grammatiker, **Nils Tjällman** *). Denne låter väl icke uttalet absolut gälla, men aldrarnist tror han det böra wisa för häfdwunnet misbruk. Han bortkastar således åtskilligt, som på hans tider war allmänt bruk; för w nyttjar han öfwerallt v; för ch (i ordet och) t; för e (i sådana ord som eller, efter o. a.) ä; för o (i hof — aula — dock o. a.) å; för t på många ställen ff

*) Icke den förste, såsom man wanligen uppgifwer. Äfwen om man icke will hiträkna de gamla runologerne Buræus och Verelius, så återstår dock Gabriel Wallenius med sitt "Project af Swensk Grammatica," som utkom i Åbo 1682. Tjällmans "Grammatica Suecana eller Enn Swensk Språk och Skrif-Konst" utgafs i Stockholm 1696. Aurivillii och Lagerlöfs orthographiska arbeten äro från 1693 och 94.

o. s. w. Tjällman utträttade icke mycket med sina reformförsök. Han hade tidens wetenskapsmän, en Aurivillius, Lagerlöf o. a. emot sig, och i den stora bibel, som i början af det adertonde seklet utkom och för en lång tid reglerade svenska skriftspråket, fick Tjällmans orthographi intet insteg. Den snillrike, skarpsynta, wetenskaplige biskopen **Jesper Swedberg** gif (dels i sitt Schibboleth och dels i sin ganska märkwärdiga Svenska Grammatika, 1722) ett slags medelwäg mellan orthographiskt innovation och conservation. Med klar blick öfwer hwad som werkligen tillhörde språket och utan aktning för det fremmande och rentaf obehöfliga, bortkastade han mycket, som han ansåg kunna undwaras, men bibehöll trofast annat, som det svenska skriftspråket gjort till sin egendomlighet. Swedberg ansågs dock i allmänhet som en innovator, och mötte som sådan kraftigt motstånd af det gamlas wänner, och bland dem af män med utmärkt wetenskaplig bildning, såsom en Urban Hjærne. Mycket af hwad Swedberg föreslagit blef folkbruk; annat kunde åter icke göra sig gällande. Det afwel för mycket från häfdwunnen sedwana. Något längre fram fick änyo uttalets grundsats sina försvarare. Det skenbart rätta, det abstract sanna i denna grundsats tillwann den under frihetstiden, under hwilken så mången annan torr abstraction blomstrade, många wänner. Den förnämste och inslytelsefrikaste war riksrådet **C. G. Tessin**. I ett tal inför wetenskapsacademien år 1746 uppförde han bland önskingarne för svenska språkets förkofran också den, "att man sig om en rätt stafsning måtte winlägga, samt densamma i så wida som ske kan, efter utspråket rätta; ty at skrifwa på gammalt wis och att tala på nytt, gör språkläran så swår, som den i gemen är tröttsam." Churu "swårheten och tröttsamheten" äro omständigheter, som i frågor sådana som dessa icke hufwudsakligen böra affes, singo de dock,

och med dem den Tessinska grundsatsen om "utspråket" såsom det bästa rättesnöret för skrifningen, ett stort affeende i flera skrifter. Företrädeswis må Laurels och Bromanns nämnas. Det är nog att anföra böckernas titlar *), för att hafwa utmärkt den väg, på hwilken författarne wandrade. In thesi biträdde de af Swen Hof (Swänfka språkets rätta skrifsätt med sina bewis o. s. w. Stockh. 1753), hwilken dock in praxi från dem betydigen afwek och till och med blef deras motståndare (i skrifter: Anmärkningar öfwer twenne af trycket utgifne skrifter angående Swänfka Skrif- och Stafningsfättet, Stockh. 1760). Motståndare både in thesi och in praxi fingo de i de grundliga wetenskapsmännen Ihre, Sahlstedt och Botin. Dessa uträttade med sitt motstånd, hwilket fann bifall hos folket, att nyheterna allmänneligen blefwo förkastade, och att det swenska skriftspråket behöll det hufwudsakliga af sin gamla prägel ända till slutet af det adertonde seklet. Och då togs denna prägel på ett mycket wärdigt och tillika ganska lyckligt sätt i försvar af Swenska Academien. Desz Afhandling om swenska staffättet, Stockholm 1801, är wisserligen beswärad af sina swaga sidor, men har den stora förtjensten att den ända till våra dagar förhindrat swenska bok- och skriftspråkets upplösning, och den skall, som wi hoppas, ännu länge förhindra densamma. **N. G. Silverstolpes** Försök till en enkel, grundriktig och derigenom oföränderlig Bokstafwerings-Teori för swenska språket, Stockh. 1811, war mera ett försök i den theoretiska språkafuistikens än i den practiska linguistikens, och hade med alla sina fel och förtjenster intet inslytande på skrifningen. I Danmark upptog, närmare våra tider, den wida bekante **N. G. Rask** å nyo uttalets grundsats såsom den högsta och wann anhängare, bland hwilka den lärde historikern **N. M. Petersen** wäl är

*) Laurel tillagnade år 1748 wetenskapsacademien ett "Förslag till Swenske Skrif-Lagen, hwarmed han påhyttat den fögnaden o. s. w." År 1750 utgaf han "Inledning til Rätte förståndet om hans av Kongl. Sw. Wetenskapsacademien utgivne Förslag o. s. w." I sin år 1756 utkomna "Räskt med sina orthographiska arbeten o. s. w." återtog Förf. mycket af hwad han förut yrkat. Den andre författarens skrift heter: Upphov Til en Bättrad Stafättning . . . framletat af (inne i boken står av) Olov Swennsön Bromann. Både Laurels "Inledning" och Bromanns "Upphov" äro dedicerade till riksrådet Tessin. I Bromanns dedication återopas Tessins ofwan anförda tal i wetenskapsacademien.

den betydligaste. Danmarks litteratur i denna fråga är för 1820- och 30-talen icke obetydlig. Till Danmarks nya orthographiska skola har hos oss Hr **S. K. Lullberg** slutit sig. Han är dock ännu radicalare än alla hans meningförwanter på andra sidan sundet. Då dessa och särskilt Petersen icke sakna en wis skonsamhet för det gamla, låter Lullberg detta förswinna, så widt som det icke öfwerensstämmer med uttalet, och gör uttalet, in thesi såsom in praxi, till icke blott den högsta, utan ock till den enda lagen för skrift. Må wi något närmare skärfåda detta förfarande.

Wi fråga först: Kan den angifna grundsatsen noga följas? Kan uttalet till alla delar uttryckas genom tecken? Wi tro det icke. Tecken och ljud äro incomparabla storheter. Tecknet kan på sin höjd wara en representant af ljudet. När tecknet wisar sig, så wet den, som är bekant både med beteckningsfättet och det som skall betecknas, hwad ljud som menas. En så fullkomlig beteckning kan aldrig påhittas, att icke mer än den behöfves för att kunna framställa det ljud, som dermed åsyftas. Detta gäller redan om de enkla ljuden. Af dessa kan näppeligen något wara enklare än a-ljudet. Och dock har detta så många modulationer, att för dem alla ett icke så ringa antal tecken behöfwes. Det samma gäller om alla de öfriga enkla vocal- så wäl som consonantljuden. Och ännu mer gäller detta om sammansatta ljud, om ljud som ingå i hwarandra och bilda, om wi så få uttrycka oss, en fortgående ljudlinea. Man kan wisserligen sönderstycka denna; man kan fördela den i desz enkla ljudpunkter — bokstafwering är intet annat än ett sådant sönderdelande — men mellan hufwudpunkterna äro der så många öfwergångspunkter, att hwarje beteckning, som noga will återgifwa allt detta, kommer till korta. Kunde en fullkomlig beteckning gifwas, så låte det tänka sig, att man blott af tecknen skulle kunna uttala ett språk, hwaraf man icke kände mer än bokstafwerna. Må de som ifra för en på blotta uttalet grundad orthographi härmed göra ett försök. Må de taga, wi wilja icke säga ett stycke arabiska eller engelska, utan blott ett stycke tyska eller danska. Må de uttrycka det med så många och hwilka bokstafwer och accenter som helst. Må de låta det sålunda uttryckta uppläsas af en swensk bonde, som aldrig hört de språk, som han ser för sig, men som dock är wäl underrättad om betydelsen af de enskilda tecken, i hwilka språkstycket är uttryckt: det han läser skall samerligen hwarcken wara tyska eller danska eller något annat språk.

Ränner han deremot språket, känner han det representerade, så kommer han snart till rätta med representerarne. Härmed hafva wi icke welat säga, att representerarnes beskaffenhet är likgiltig. Dwertom; här så wäl som i andra stycken ligger der wigt på en wärdig, en wäl inrättad representation. Wi hafwa blott welat säga, att det är ett phantastiskt och förwillande moln, som swäfwar för deras ögon, hwilka jägta efter en i alla enskilt heter fullständig ljudteckning.

Detta medgifwes också dels direct och dels indirect af alla dem, som göra uttalet till den högsta grundsatsen för beteckningen. Direct sålunda, att de tillstå sig icke kunna i alla hänseenden fullkomligt utföra sin grundsats. (Sfr Tullberg, s. 53—4, 76). Indirect sålunda, att de komma i strid dels med sig sjelfwa och sitt eget uttal, och dels med andras. Således, hwad den första striden beträffar, will Hr Tullberg hafwa skrifwit grovt och icke groft, men drift, skrift, icke drivt, skrivt; lagt, sagt, icke lagt, sagt, men makt, slakt, dräkt, icke magt, slag, drägt. Hwar tager här den åsystade wetenskapliga fastheten wägen? Hwad åter striden med andra beträffar, så må det nämnas, att Hr Tullberg skrifwer mäd för med, trocka s. trycka (s är det vocalljud, som förekommer i första stafwelsen af höra, hörbar, hwaremot ö är det i presiren för, eller i första stafwelsen af ordet nöje, tillstådeswarande); likaledes skrifwes toft, icke tyft; locka, skromta, romma o. s. w. icke lycka (lycka), skrymta, rymma. Deremot tyft, smyg, lynne på det wanliga sättet. Wi twisla icke, att Hr Tullberg häruti följer sitt uttal, hwilket wi också känna vara hwad han sjelf kallar ett "städadt;" men wi tro icke, att han skall hafwa många medhållare i de angifna skiljaktigheterna. Wi tro icke, att många, äfwen med det städade uttalet, skola gifwa honom rättighet att med olika vocaltecken uttrycka deras uttal af tyft och tyft, deremot med lika de första stafwelserna af lycklig och önskan.

Är således uttalet såsom regel för skrift i större eller mindre mån en omöjlighet, och införer det den som försöker att såsom en sådan regel nyttja det, i större eller mindre motsägelser och oredor, så torde wäl en annan grund för skrifningen böra uppsökas. Wi skola kanske komma det rätta närmare genom några allmänna anmärkningar.

(Forts. följer).

Theologiska strider i Grekland.

Då så det nysskapade konungariket Grekland har sina strider. De wisa sig i kyrkan så wäl som i staten. Partiernas ställning är icke så olit den de intaga i Europas äldre samhällen. Således finnes ett ungt parti, som efter allt utseende will det rätta, will en mängd förbättringar, som må vara nödiga, men i detta wiljande går för långt, och icke tillräckligt asser bestående förhållanden. Deremot kämpar ett gammalt parti, som wäl har ömhet för det bestående, men dels af ädla och dels af oädla bewefelsegrunder försöker tillbakahålla allt nytt, äfwen det nödwändigaste och bästa. I kyrkan äro stridsämnen följande. Till Grekland liksom till nästan hela den öfriga werlden har det stora brittiska och utländska bibelsällskapet utsträckt sin verksamhet. Från tryckerier, anlagde dels inom Greklands gränser och dels i grannskapet, har det låtit utgå en mängd nygrekiska nya testament och helbiblar, som begärligt emottagits af Grekerna. Nya testamentets ursprungliga text och de sjuttios öfversättning af gamla testamentet äro för mängden obekanta, dels derföre att det gamla språket icke förstås, och dels derföre att exemplar fattas. Brittiska bibelsällskapets åtgärd synes således hafwa warit påfallad. Den har dock wäckt anstöt. Inom den grekiska kyrkan är wäl icke såsom inom den latinska den allmänna läsningen af bibeln förbuden; men såsom den latinska kyrkan har sin autoriserade vulgata, så har den grekiska sin sjuttiouttolkares-bibel. Blott den är canonisk. Som en styggelse ansågo således de gamle israrna den från Britterna kommande nya öfversättningen. Den förklarades för felaktig, stympad, förwillande. Den ansågs innehålla grofwa westerländska kätterier. Den war af fara för den rätttroigna grekiska kyrkan, och af så mycket större fara, som många af kärlet till det gudomliga ordet med glädje emottogo och begagnade den. Desutom war man misnöjd med en mängd småskrifter, som till Nygrekernas andliga och werldsliga förkofran utgingo från de brittiskt-grekiska tryckerierna. Mot all denna nyhet uppträdde dels i tidningsartiklar och dels i särskilda småskrifter en munk i Athen, Germanos. Han fick swar af den nya bibelöfversättningens författare, Neophytos Bambas. Till dessa stridsmän sällade sig andra. Det om förbättringar angelägna partiet begagnade titningen *Frälsaren* (Σωτηρ), det motsatta *Den evangeliska trumpeteten* (Εὐαγγελικὴ σάλπιγξ). Denna strid fördes åren 1835 och 1836. Den öfwer-

gick till ett annat ämne. Den organisation, som det nya Greklands kyrka erhållit, behagade icke wännerna af det gamla. Den österländska kyrkans enhet ansågs förlorad derigenom, att en egen grekisk synod fick wärden om Greklands kyrkoangelägenheter och dessa undandrogos patriarken i Constantinopel. Denna olycka ansågs wällad af gemenskapen med westerlandet. För den gamla ordningen kämpade en ansedd grekisk författare, Constantinos Dikonomos, först prest i Smyrna, sedan flyktig i Odessa, der han blef känd och med ynnest omfattad af kesar Alexander, sist bosatt i Nauplia och omföder i Athen. I en skrift, som till utseendet war temligen oskyldig och till formen mycket wältalig (*Om de tre prestadömetts grader, Nauplia 1835*), lät han inslyta antydningar om wädan af de nya inrättningarne, om det gamla företräde, om wigten af en samlad kyrkomakt, om förwillelsen i meningarne angående en nationalkyrka o. m. s. Skriften skall wara mycket tjenlig att oroa samweten och uppwäcka betänkligheter, men mera rhetorisk än discursiv, för öfrigt wittnande om syndighet och stor beläsenhet. Bemödanet fortsattes i en annan skrift. Efter föregifwande hade förutnämde Germanos gjort Dikonomos åtskilliga frågor om den i Matthei och Luce evangelier omtalade presten Zacharias. Detta gaf Dikonomos anledning att i en följd af bref utlägga sina meningar om den gamla församlingens prester i allmänhet, om Zacharias i synnerhet, och desutom om den ordning, som borde äga rum i den rätttrogna kyrkan. Dessa bref infördes i *Den evangeliska trumpeten* för 1836 och 37. Mot dessa bref uppträdde Theokletos Pharmakides, sekreterare i den heliga synoden, med en motskrift (*Περὶ Ζαχαρίου υἱοῦ Βαχαζίου, Athen 1838*), som både i exegetiskt-archeologiskt och allmänt kyrkligt hänseende skall wara mycket utmärkt. I anledning häraf ny sejd af Germanos, hwilken Dikonomos i hemlighet anses understödja. Å nyo har Pharmakides tagit till orda. Och äfwen Bambas har å nyo förswarat sin bibelöfversättning. I anledning deraf en ny skrift af Dikonomos, Athen 1839. Den senare skall allt mer wisa sig utblottad på skäl och sålunda allt mer taga sin tillflykt till maktspråk och rhetorik. Deremot tilldelas ett större wärde åt reformpartiets skrifter, i hwilka författarne yrka presterskapets upphjelpande genom ändamålsenliga undervisningsanstalter, anslag af statskassan (De grekiska presterne äro ytterst fattiga, hafwa inga andra inkomster än jura stolæ, och måste således låta werkligt bondarbete om-

werka med arbetet i kyrkan), tjenliga läroböckers författande o. m. s.

H. R.

Teckning af Sveriges tillstånd och af de förnämste handlande personerna under tiden från K. Carl XII:s död till K. Gustaf III:s anträde af regeringen, af E. G. Geijer. Stockholm tryckt hos A. G. Hellsten, 1838.

(Slut fr. föreg. Nr.).

Sveriges politiska förnedring war att tillskrifwa en statsförfattning, som öfwerantwardade makten åt kämpande corporationsintressen, och från regeringen utelöt både konungen och swenska folket, (Geijer, sid. 381). Och "ståndregeringen war förnämligast en regering igenom det första ståndet." (s. 365). Först de nya mösorna kallade till bundsförwandter de ofrälse stånden. Adeln hyste då forhågor för sitt öfwerwälgande inflytande, och war derföre litgiltigt för en regementsförändring 1772. (s. 366). Prof. Geijer stannar med sin teckning wid nämnda revolution. Han wisar endast, huru förberedd den war, och att en Franssk gesandt många år förut yttrat sig öfwer omöjligheten att upprätthålla den närwarande författningen, så snart en infödd konung framstod, utrustad med egenskaper, hwilka satte honom i stånd att werka på folket. Swad då yttrades på grund af sannolikhetens beräkningar, slog in på Gustaf III och 1772 års revolution. Förf. har målat det aristokratiska styrelseficket, och wisat dess uppkomst ur en adelsopposition, som drog ofrälse stånden med sig i släptåg. Ett enda infäst tillåta wi oss. Med owilforligt erkännande, att detta omdöme fullkomligt passas in på de stämplingar, som under Carl XII i tyfthet dreswo sitt spel, och på det parti som efter konungens död satte sig i besittning af styrelsen och förändrade regeringsfättet; med full öfwerlygelse om det grundade i dessa påståenden, kan Ref. ej obetingadt medgifwa, att hela den opposition som på riksdagarna lät höra sig i ofrälse stånden, under Christinas tid och hennes närmaste efterträdares, endast war ett echo af misnöjet hos ett adelsparti, som uppreste sig mot Axel Drenstjerna och de af honom införda styrelsegrundsatser. Wisserligen fanns ett sådant parti — Skyttianernas — med planer som antingen aldrig mognad till full klarhet, eller också undergått förändring med ombytet af de personer, som

gåfwo riktning åt missnöjet och ledning åt partiet. Men bredwid dessa adliga folksuppwiglare, hwilka för sina drömmar om härligheten af en republikansk styrelseförfattning, egde ett stöd i teoriens idealer, och en wäckelse af samtidens politiska omhwalfning (t. ex. i England 1649), bredwid dem framstodo organer för en sjelfständig öfvertygelse, som utan räntfulla och egennyttiga bihängster endast hade i sigte kronans rättigheter och jemwigten mellan samhällsklasserna. Wi påminna om biskop Rudbeckius, och de yttranden som såldes i prestståndet under flera riksdagar.

Reduktionens nödwändighet och en inskränkning af adelshärligheterna woro ett allmänt erkänt behof, hwars tillfredsställande endast ett krig kunde fördröja. La force des choses skulle sedan taga ut sin rätt; och gjorde det äfwen. Detta hindrade ej, att den missnöjda, yngre adeln kunde sluta sig till, och söka öfvertaga ledningen af motståndskraften, som tillwägabragte förändringarna år 1680.

Ur tredje bandet af Raumers Beiträge zur neueren Geschichte, som utkommit 1839, och sednare än det arbete af prof. Geijer, som här anmäles, tillagnar sig Ref. nedanstående uppgifter, hwilka ej torde vara utan allt anekdotiskt intresse. År 1768 ber konung Fredrik II sin syster, Swenska drottningen, taga sig till vara för stolthet och en öflok ihärdighet i hwad hon en gång satt sig för. Hon borde ej sätta allt på spel, "Vous concevez ma chère soeur, combien il serait sensible à mon coeur et dur au votre, de Vous voir un jour reduite à venir à Berlin avec toute Votre famille demander un asile, pour n'avoir pas voulu suivre les conseils que ma tendre amitié et l'intérêt le plus pur pour Votre repos et pour votre gloire, m'ont seulement dicté dans cette réponse."

Preussiska konungen tillstyrker sin syster att ej lita mycket på Frankrike, utan i stället söka bibehålla godt förstånd med Ryssland. Han framställer såsom en möjlighet, att Hertig Carl (XIII) kunde hoppas blifwa upptagen till den Rysska Catharinas thronföljare, i fall oförutsedda, men derföre icke omöjliga händelser beröfwade då warande Rysska Storfursten (Paul) lifwet. Då kunde man hoppas, att kejsarinnan för släktstapen walde prins Carl till sin efterträdare, heldre än en annan mera öfkyld. Det märkwärdiga är både den här framkastade möjligheten, heldst när gifningen ytt-

rades af en så skarpsinnig och om de politiska förhållanden så wäl underrättad person, som den snillrike konungen af Preussen; och äfwen förtjenar det uppmärksamhet, att han bland de tänkbara olyckor, som kunde hota Rysska thronföljaren, uppgifwer detta alternatif: "Es sey daß eine unvorhergesehene Umwälzung ihn dessen beraube, oder die Kaiserinn ihn sterben lasse wie seinen Vater und den Prinzen Iwan." (Raumer, I. c. s. 225).

Recensenter hafwa förebrätt den här granskade tids-teckningen, att den blott fäst sig wid fluggsidan, och förbisett det myckna stora och wackra, som inom Sverige den tiden utvecklade sig i många riktningar. Arbetet är förträffligt, såsom en teckning af partiwäsendet. Men sanningen hwarmed denna skildring är utförd, är misledande för en uppfattning af hwad Swerige werkligen war den tiden. Och detta war något wida mera än Sweriges politik. (Läsning i blandade ämnen. 1 h. s. 28). Denna anmärkning wilja wi pröfwa.

Den granskning af prof. Geijers arbete, som är införd i läsning i blandade ämnen, är ett praktstycke, som flammar i fantasiens hjerta färgor, en snilletts lek med bidrag ur en prosaisk werklighet, en idealiserad målning af de sträfswanden, hwilka gjorde frihetstiden till en epochgifwande period. Författarens sympathi för det religiösa, wetenskapliga, och industriella lifwet, som den tiden nådde en förut okänd utveckling, har förmått honom att sluta ögat till för all den dålighet, som förnedrade de politiska männen och den offentliga werksamheten. Han förmildrar och förskönar mycket, som förtjente en hård dom (sid. 36, 37). Hwad denne Författare anmärkt, att frihetstidens teckning af prof. Geijer inskränker sig endast till en del af den tidens werksamhet, kan beswaras med hwad G. sjelf öppet (s. 378) erkänner, att han ej haft för affigt att skildra annat, än "regeringsfättet med dess driffjädor och följder." G. medgifwer, att många stora krafter woro satta i rörelse, och att deras utbildning befordrades dels af den täflan, som partiwäsendet framkallade, dels af tidsomständigheterna, af freden, som gynnade utvecklingen af hwad länge förut förbereddes. Det beror på en författare, att sjelf bestämma planen och gränserna för sitt arbete; och då prof. Geijer öppet tillstår, att han haft för affigt att skildra regeringsfättets och regeringens, men icke folkets historia, kan något missförstånd i sak ej ega rum mellan två förfat-

tare, som i grunden öfwerensstämma i sin uppfattning af tidsförhållanden, öfwer hvilka de utkastat två contrasterande taslor; men dessa wisa of de båda olika sidorna af samma föremål; bifrontis Jani imago.

Det är ej tillständigt, att Ref. fäller ett omdöme öfwer prof. Geijer, en författare som eger ett i

Europa ryktbart namn såsom historisk forskare och konstnär. Ref. will endast uttrycka den förbindelse, hwaruti alla historiens wänner och idkare stå till prof. Geijer, för allt hwad de fått lära af så wäl denna tids-teckning, som af prof:s öfriga arbeten.

C—m.

Kongl. Wetenskaps Academiens sammankomst den 10 Mars.

Baron Berzelii afhandling: Några försök i anledning af en på ytan witråd antit slintknif, jemförd till sin kemiska sammansättning med wanlig slinta, som varit remitterad till H. E. Frolle Wachtmeister och Hr Mosander, war återkommen med tillstyrkan att i handlingarna intagas.

Capitain Liljedörs: Observationer öfwer jordmagnetismens absoluta styrka, hade blifwit granskad af Baron Brede och Hr Selander, som funnit dem förtjena att i academiens handlingar införas.

Professor Zetterstedts berättelse om en Naturhistorisk resa i Jemtland hade varit remitterad till Hrne Wahlberg och Wikström. Den sammans widlyfthet förbjöd des införande i handlingarna, hwarföre den öfwerlemnades till Hr Wikström för att wid årsberättelsen begagnas.

Herr Ekströmer redogjorde för 2:ne till academien inkomna, och till hans samt Hr Sundewalls granskning öfwerlemnade afhandlingar af Hr A. Rezius.

1:o. Anmärkingar rörande ett ögleformigt ligament i forvriften hos menniskor och flera djur. Hr Rezius hade först blifwit uppmärksam på ifrågakvarande ligament i foten af en hund, samt derefter upptagit det hos några andra husdjur. Af sådan anledning sökte han det äfwen hos menniskan, och fann det under ligamentum cruciatum tarsi. Det omfattar fenorna af extensor communis digitorum longus och peronæus tertius med en stor oval ögla, hvilken hittills blifwit inbegripen i vagina tendinum för nämnde muskler. Denna ögla är åt insidan fästad wid ligamentum cruciatum tarsi och särdeles wid den del af detta band, som kommer från tibia. När detta band affäres tätt inwid ögan, så kan denna med des band upplyftas och framdragas. Bandet går från öglan nedåt sinus tarsi med tvenne starka crura, och fäster sig dels på främre processen af hælbenet, dels på sustentaculum tali, dels med några trådar på undre sidan af sleskwa Talus. Det är öfwer halfannan tum långt och nära dubbelt så tjockt, som spolen af en stark gåspenna. Bandet ligger supande efter främre processen af talus; des ytre sida är betäckt af den utåt gående lamellen af ligamentum cruciatum. Wid ligamentet fäster sig bakersta delen af extensor brevis. Hr Rezius wisar att detta ligament är utbildadt redan tidigt före fostrets framfödbande och före bildningen af ligamentum cruciatum, samt utredes des inslytande wid åtskilliga kroppsrörelser, wid

hvilka hela tyngden hwilar på främre ändan af ossa metatarsi och tårna. Han anser det troligt, att desamma förekommer hos alla däggdjur med normala bakre extremiteter. Hos foglarna företrädes det af en benbrygga på nedre ändan af tibia.

2:o. Om mekanismen af Semilunaryvalvulernas tillslutning, med tillhörande teckningar. Denna afhandling wisar att hwarje valvula seminularis utgör en del af ett klot, hvars radii är lika med radien af arterens lumen, och hvars centrum är beläget i arterens peripheri. En radii af hwardera klotet inträffar i centrum af samma peripheri i midten af arteren. I detta centrum räkas noduli arantii, hvilka desutom lägga sig uppåt mot hwarandra, liksom de af Morgagni så kallade lunulæ af valvulerna. Det är förnämligast genom dessa lunulæ, som den hermetiska tillslutningen sker, emedan dessa, sedan de wifits uppåt, tryckas emot hwarandra, i samma mån som blodmassans tryckning ofwanifrån nedåt är starkare.

Baron Brede redogjorde för innehållet af Report of the Committee of Physics, including Meteorology, on the objects of scientific inquiries in those sciences, innefattande instruktioner för den wetenskapliga expedition, som af Engelska regeringen blifwit utrustad i ändamål att, under en tid af tre år anställa fysiska undersökningar, särdeles magnetiska på åtskilliga trakter af jordklotet. I sammanhang härmed förwisade han en graphitisk framställning af de under den senast förflutna allmänna magnetiska Observationsterminen eller den 26 och 27 Febr. i Stockholm och Upsala verkställda observationer öfwer perturbationerna i jörmagnetismens elementer.

Till Hr:re Fåhræus och Lovén hade blifwit till granskning öfwerlemnade fyra zoologiska afhandlingar af Hr:re Sundewall och Baron v. Düben. De refererades af Hr Lovén.

1:o. Tvenne för Sverige nya gnagarearter samt tandbyggnaden hos Arvicola och Myodes, beskrifna af G. J. Sundewall. De tvenne novitierna för vår Fauna äro Arvicola glareolus Schreber. och A. rutilus Pallas, hittills för deras litenhet obemärkta hos oss. De hafwa först blifwit upptäckta i Siberien af Pallas. Den förra är sedermera återfunnen i flera delar af Europa, nu hos oss i westra Småland och wid Luleå, samt af Hr v. Wright i Finland, den senare för första gången i Europa i Torneå Lappmark af Hr:re Lestadius, samt i Ruopio af Hr v. Wright. En karakteristisk följer öfwer tandbyggnaden hos våra arter: Myodes Lemmus Pall.; Arvicola arvalis, Amphibius, rutilus och glareolus.

2:o. Af desamme: Anteckningar till Scandinaviens Ornitologi. Ett lands fauna, då den första gången bearbetas,

måste omfattas alla de arter af en viss djurklass, som blifwit funna inom dess gränser. Ursliser man sedan bland mängden af antecknade arter, dem, som af mer eller mindre främmande inflytelser blifwit förda inom området, från dem, som böra anses hafwa sitt hem derinom, så bilda dessa senare en Fauna i strängare mening, expressionen för landets naturkarakter i hänseende till en viss viss djurklass. "Det gifwes desutom en rörlighet i Faunorna," som, en gång bemärkt, är väl värd att följäs, och i en framtid måhända skall framfalla en Faunornas historia. I dessa hänseenden äro Hr Sundewalls anteckningar af stort intresse. Bland 268 inom Scandinavien anmärkta arter måste för närvarande, enligt honom, fränskiljas 26, som ej böra anses derstädes hemma, och han tillägger till dessa sednare ännu tre neml. *Turdus varius* Pall., en Japansk och Siberisk art, *Fringilla erythrina*, närmast boende i Kurland, och *Columba Turtur* i det sydöstra Europa. Han anmärker att dessa, liksom den i Slesingland funna *Otis Te-trax* tydligen hafwa förwillat sig under flyttningstiden; och sedan, bragta på en gång utom sin zon och utom ledningen af migrationsinstinkten, ej kunnat hitta tillbaka. Deremot hafwa den nordliga formen af *Alauda Alpestris* och den Siberiska af *Anthus pratensis* (*Motacilla cervina* Pall.) blifwit af Hr Lovén funna bosate i Östfinnmarken. I nära sammanhang med dessa anmärkningar står ämnet för den wetenkapliga srid, som nyligen fördes mellan Brehm och Gloger. Det gällde in- tet mindre än bestämmandet af begreppet art, enheten i den organiska naturen. Brehm wille se characteren för ett species i hvarje ringa form- eller färg-olikhet, Gloger blott climatiska förändringar. Hr Sundewall biträder den senares åsigt med afseende på färgdifferensen, men anser formolikheten snarare tyda på wissa släkttycken inom arten. Säsom bidrag till frä- gans ytterligare utredande sildrar han föränderligheten hos *Fringilla linaria* och *Motacilla flava* och uppställer af den sed- nare fem olika varieteter, af hwilka tvenne inom vår Nord. Den ena af dessa bebor Svea och Götha land till Gessle, men saknas i Bohus län och Norge, den andra är hemma i Lapp- land, Finmarken samt medlersta Norges fjelltrakter.

3:o. Af denjamme om de två Nordiska arterna af siffslä- get *Macrourus* (*Lepidoleprus* Risso) och bådas förekomman- de wid Norge. Att den olikhet i Zoologisk karakter, som äger rum mellan Östliga och Westligare delar af de warmare haf- wen, mot polerna allt mer förwinna är en iagtagelse, som här winner ett nytt bewis, sedan den förut endast wid Grön- land funna arten af det märkwärda släget *Macrourus* från Finmarken blifwit sänd till Riksmuseum. Herr Sundewall ger noggranna beskrifningar öfwer begge arterna, utreder de- ras inweklade synonymie och wisar nödwändigheten att för winnande af fullkomlig reda änyo benämna den grönländska. Han kallar den *M. Fabricii*. Slutligen följer en karakteristisk öfwer alla de kända arterna i släget.

Baron von Dübens afhandling är en beskrifning på *Mus betulinus* Pallas med anmärkningar om byggnaden af dess cranium. Åter en ny tillökning till vår Fauna, af så mycket större intresse, som djuret hittills ej blifwit anmärkt wester om Ural.

Herr Öfwersten Ankarwård hade till Herr Lovén medde- lat, att man wid hans egendom Bysta i Nerike nära sjön Sot- tern, under gräfning funnit, inom en ej obetydlig rymd, de lösa jordhvarfwen i en regelbunden följd af: öfwerst, under den med al och björk bewärta ytan, svart dyjord, 1 $\frac{3}{4}$ alnar djup, derpå ett lager af förrottnad wäs, 1 aln, så snäckmer- gel 8 tum, samt nederst fin sjösand. Snäckorna woro *Palu- dina impura* och *Lymnaea ovata*, begge a'männa i våra för- watten. Af det hela syntes att stället en gång varit botten af en sjö, som, troligen genom någon niveauförändring, blif- wit uttappad, utan att dock någon historisk underrättelse finnes om en sådan förändring.

Nya afhandlingar woro inkomna:

Herr A. Erdmann: Undersökning af *Leucophan*, ett nytt mineral från trakten af Brevig i Norge.

Doctor Berlin: Undersökning af några för sjöskum hittills ansedda svenska mineraler, samt af

Herr C. Ullgren: Annälan om en ny metall, som har den egenkapen att vara magnetisk, men till sina kemiska egen- skaper är skiljagtig från jern, nickel och kobolt.

Kongl. Witterhets-, Historie- och Antiquitets- Akademiens sammankomster i Februari månad 1841.

Emedan Kongl. förordningen af den 17 April 1828, an- gående fornlemningars bewarande, egentligen affett skydd för minnesmärken från hedniska tidehvarfvet, samt ruiner af äldre och nyare märkligare byggnader, men i afseende på de ännu begagnade kyrkorna inskränker sig ensamt till de rörliga effe- ter, som inom desamma förwaras; och då erfarenheten årlig- gen wisat, att kyrkobyggnader af åldrig och i ett eller annat afseende märkwärdig architectur opåtalat fått nedriswas eller ombyggas, samt målningar å deras hwall och wäggar bort- skrapas eller öfwerkaltas, hade akademien hos Kongl. Maj:t i underdånighet framställt behofwet af en författning, hwarige- nom dessa för fäderneslandets konsthistoria wigtiga monumen- ter måtte skyddas mot godtycklig förstöring eller, i det minsta, genom tekning åt efterwerlden bewaras, och för sådant ända- mål i underdånighet föreslagit, att innan någon äldre kyrka utdömes eller förslagsritning till dess förändring eller ombygg- nad meddelas, noggranna och fullständiga uppgifter måtte från wederbörande pastor och kyrkoråd infortras om kyrkans och der- med möjligen sammanhängande byggnaders ålder och architec- tur, om beskaffenheten af de målningar, hwilka i hwall eller å wäggar och innanrede kunna förefinnas, samt om de grafmin- nesmärken, prydnader, altarskåp från katolska tidehvarfvet, bilder, wapen och rustningar m. m., hwilka kunde komma i fråga att föryttras, förstöras eller till andra förvaringsrum flyttas, på det akademien, häröfwer hörd, måtte komma i till- fälle att sig yttra, huruvida den gamla kyrkobyggnaden, eller deri besinteliga målningar och ornamenter ägde den märkwär- dighet, att de förtjenade aftecknas och närmare beskrifwas. Här- på hade akademien fått emottaga Kongl. Maj:t's nädiga swar

af den 7 Dec. föfl. år, tillkännagifvande, att Kongl. Maj:t, med hufvudsakligt gillande af hvad akademien sålunda hemställt, anbefallt samliga consistorierna, att förståndiga de under dem lydande kyrkoherdar, att wid inträffande ombyggnad af kyrkor eller större reparationer derå, hos consistorierna uppgifwa, huruvida några målningar eller andra minnesmärken der förefinnas, som förtienade att bibehållas, i hvilken händelse wederbörande consistorium bör låta besörja deras afteckning, och desfa ritningar till Kongl. Maj:t insända.

Niksantiquarien Sildebrand meddelade förslag till en uppsats "om bevarandet af lemningar från forntiden," hvilken med Kongl. Vetenskaps akademien tillstånd kommer att i nästa års almanacha införas.

För att åt efterverlden bewara en bland vårt lands märkligaste nationaldräkter, hade för de kongl. samlingarne blifwit inköpt en fullständig qwinndräkt från Wärend*) i Småland, bestående af en svart kjortel med lif af gult, rosigt sammet, framtill utfiradt med 2:ne rader kupiga och genombrutna runda silfverprydnader; ett svart förkläde med många tvärgående brokiga band och silfvergaloner; en svart sammetslista, att binda kring hufvudet, med framlande silfverbeslag af "löf" och ringar på ändarne, hvilka nedhånga på ryggen; ett rödt bälte, med stora fyrkantiga buclor af prässadt plåter (de förmodnare bruka dem af silfver); ett rödt fälttecken eller krigarskärp, i ändarne broderadt med silke och utfiradt med fransar, (det mest utmärkande i denna dräkt, och som i förening med dottrarnas lika arfsrätt med bröderna bland allmogen, ännu lemnar ett hedrande vittnesbörd om Wärendsqwinnornas fordom wisade tapperhet wid fosterbygdens försvar mot Danfkarne); — widare ett svart fälttecken, äfwen med broderi och fransar, att begagna i sorg; ett par med silke pryddigt broderade handskar, med en tvärgående öppning på inre sidan för fingrarna; samt en svart ridkappa utan armar, med rödt sojder, stora runda silfvermycken, med framlande löf och ringar till knäppe i halsen, samt på ryggen en liten krage kantad med silfvergaloner i dubbla rader. Denna för Wärend egna och tillika hedrande dräkt är nu mera så allmänt bortlagd, att den sällan träffas, om ej skrindlagd hos någon gammal gumma, som åtminstone på detta sätt welat bewara minnet af sitt köns fordom wisade mandomsprof. I åtskilliga bland Sveriges provinser finnas, eller åtminstone hafwa funnits, dylika egna nationaldräkter, men de förswinna mer och mer, i likhet med många andra traditionela lemningar från forntiden. Då akademien hoppas att snart komma i besittning af en widlyftigare lotal för Sveriges historiska minnesmärken, skall det för henne vara högst angenämt, om enskilda personer, i de orter, der dylika nationaldräkter ännu kunna öfverkommas, skulle wilja insända ett exemplar till förvarande bland akademien samlingar, eller om sådant icke kan åstadkommas, åtminstone

*) Som bekant är utgöres Wärend af 5 härader: Konga, Albo, Rinnewalds, Nppwidinge och Norrwidinge, i Kronobergs Län.

meddela en fullständig beskrifning och, om möjligt wore, teckning af det egenligt utmärkande i dylika folkdräkter.

Niksantiquarien Sildebrand uppläste författning af des förut meddelade historiska och antiquariska anteckningar under en resa genom Danmark och Tyskland år 1839, innehållande underättelser om Leipzig och des samlingar, samt minneswärdarne wid Lüben och Breitenfeld m. m.

Akademiens corresponderande ledamot professor C. A. Holmboe i Christiania hade till akademien förärat ett exemplar af des, till firandet af S. M. Konungens födelsedag, den 26 Jan. innewarande år, utfärdade program, innehållande en satrik framställning om Norriges mynt och myntwäsende, från äldsta tider till början af 13:de seklet, samt en omsändlig, och med fem goda plancher åtförd, beskrifning öfwer ett år 1840 i Maj månad wid Dølle i Næs socken och Hedemarken anträfsadt fynd af nära 5000 bracteater och mynt, till det mesta norska, samt några få silfverprydnader, från 12 seklet. Akademien sekretetare anmälte i kortet innehållat af denna skrifi, hvilken förtjenar att ägas och studeras af enhver, som önskar komma till någon reda med Nordens och specielt Sveriges och Norriges, hitintills nästan fullkomligt outredda, myntwäsende och mynthistoria före 12:te århundradets utgång. Urtrymmet medgifwer icke här en fullständig framställning af denna fynds beskrifning. Det torde derföre endast få anföras följande öfwerfigt af fyndets innehåll, hwaraf man kan döma om des wetskapliga värde:

Norska mynt och bracteater, hwaribland 130 förut obero skrifna	4500.
Svenska (från Knut Eriksons tid)	70.
Danska, utom fragmenter,	7.
Dwiska Skandinaviska	14.
Skottiska	1.
Engelska	9.
Tyska kejsarmynt	119.
Holländska	5.
Sachsiska	11.
Andliga furstar och biskopar m. m. i Bremen, Cöln, Magdeburg, Münster, Paderborn, Owedlingburg m. fl.	159.
Obestämda	71.

Till samlingarne hade akademien fått emottaga följande gästwor:

1:o. Af Bureau-chefen i Justitia stats-expedition, Herr C. Asatheim: 2:ne mycket sällsynta nödmynt af silfver, slagna, det ena i Barcelona, under Fransmännens belägring 1809, det andra i Valencia, då denna stad af de spanska absolutisterna och Fransmännen hölls innestängd 1823, samt en medalj i bronx, slagen öfwer jubelfesten i Finland 1817.

2:o. Af Hospredikanten A. A. Afzelius i Enköping: 44 original-bergamensbref, till det mesta från 1500-talet, fordom tillhöriga Drenstjernska släktens archiw på Eka.

3:o. Af Captain Bengnick i Köpenhamn: ett nytt häfte, innehållande stamtafel öfwer Daniska öfrälse släkter.

